

קצו הידוע מראש של האירו

תמר בן-יוסף

העדר השליטה של המדינות הקטנות בגוש האירו היה כשל ידוע מראש. המשבר הכלכלי הביא את הכשל הזה לחזית ויכריח את יוון להתנתק מהאירו

סגנון חיים. ומראש ברור, שדמיון כזה מתקיים רק במקרים ספורים. אם המדינות שונות מדי זו מזו, ברור לגמרי שתיווצר חלוקה בין אלה שמובילות את המטבע לאלה שנגררות אחריו. זאת, משום שערך המטבע, האירו במקרה הזה, נקבע בשוק המטבעות הבינלאומי, בהסתמך על משתנים כגון היקף הסחר הבינלאומי של המדינה, מאזן התשלומים, החוב הלאומי ועוד תכונות יסוד פוליטיות-כלכליות דומות. ברור לגמרי, שאם גרמניה היא המדינה הדומיננטית בגוש האירו, תכונותיה הן שישפיעו על ערכו במידה הרבה ביותר.

כך קורה שמאז ייסודו, האירו חזק מדי לצרכיהן של מדינות כגון יוון ופורטוגל. הן נתקלות בקושי גובר והולך לייצא או להתחרות ביבוא שנכנס אליהן - כמובן בגלל "חטאיהן" הכלכליים, אבל מה זה

גוש האירו:
איגוד כלכלי ומוניטרי של 17 מבין חברות האיחוד האירופי. תקף מאז ינואר 1999. בעוד המדינות המוניטרית נקבעת על ידי הבנק המרכזי האירופי (ECB), למדינות החברות בגוש האירו אין ממשלה מאוחדת, משרד אוצר מאוחד או מדיניות מסים אחידה ומחייבת.

מה שמעניין באמת במשבר יוון (פורטוגל, ספרד, איטליה וכל השאר) אינו עצם התרחשותו אשר היתה כתובה על הקיר. מה שמעניין באמת היא השאלה מדוע אותן מדינות הצטרפו לאירו מלכתחילה. את דילמת ההצטרפות לגוש מטבע אפשר לתאר באופן הפשוט ביותר. פעם, מי שטס לספרד ועצר לקשר בשדה התעופה בפרנקפורט, נאלץ להמיר כמה מטבעות למארכים גרמניים כדי לשתות קפה בשדה התעופה. מיותר לומר, המרה כזו (הכרוכה גם בעלות מסויימת) מעכבת עסקים - מרכישת אספרסו בשדה התעופה ועד לרכישת מטוסים.

על כן, התיאוריה הכלכלית מתייחסת בחיוב ליצירת "אזורי מטבע" כגון **גוש האירו**. אבל, היא מתנה את הצלחתם בדמיון מרבי במאפייניהן של המדינות השותפות - גודל, עצמה, ערכים חברתיים,

דברים דומים כתבתי מאוחר יותר בספרי "ברוכים הבאים לשוק החופשי" ובבלוג שלי.

שלוש-עשרה שנה חלפו מהשקת האירו, וככל הנראה מתגשמת נבואת האירו-סקפטים. מה יהיה, איך זה ייגמר? רק תבונה ורגישות יעזרו. המון תבונה ורגישות אצל מנהיגות המטבע המתפורר.

האירו. איך-סקפטים לא במקרה

מהי מדינה ומה תכליתה? זוהי, לכאורה, שאלת עידן הגלובליזציה, עידן האיחוד האירופי והאירו. לכאורה, שאלת תקופתנו, אך דיון אלגנטי במיוחד אודותיה נמצא כבר בספרו של אריסטו, שחי במאה הרביעית לפני הספירה. בספר "פוליטיקה" (רסלינג, 2009) אומר אריסטו: "אבל [המדינה קיימת] לא למען החיים בלבד, אלא למען החיים הטובים... וגם לא לצורך ברית צבאית... ולא בגלל מסחר ועסקים שאנשים מנהלים ביניהם, שהרי אז גם האטרסקים והקרתגים וכל מי שיש ביניהם הסכמים היו בבחינת אזרחים של מדינה אחת, שאמנם יש ביניהם חוזים הנוגעים ליבוא ואמנות על הימנעות מתקיפה והסכמים כתובים הנוגעים לברית הגנה, אבל הם אינם מחנים אנשי מחשל משותפים שישגוהו על כל אלה והם גם אינם נותנים את דעתם אלה על אלה באשר לאופי הראוי להם ואינם דואגים שלא יהיה שום אדם מפר צדק".

קשה לנסח טוב יותר את עילת קיומה של מדינה ואת תכליתה: "החיים הטובים", הרצון להיות "נותנים דעתם אלה על אלה באשר לאופי הראוי להם", הרצון למנות מי "שישגוהו על כל אלה" והכל למען השאיפה "שלא יהיה שום אדם מפר צדק". הגותם של אריסטו ושל עמיתו טמונה גם בתוך הכלכלה המודרנית, המבקשת למצוא את "החיים הטובים", לא רק את העסקים והמסחר. על כן, אלה הן שאלות היסוד של הכלכלה, כפי שנוסחו לפני עשרות שנים, בעידן של מודעות

מחמת חרדתו מהחוב הנערם באירופה, ומחמת תפישתו הכלכלית המוסרנית וקצרת הנשימה.

ללא תקציב מורחב, וללא שינוי במדיניות הממשלה, תתקשה החקלאות ביוון להרים ראש. בלי שניהם, ייפול גם כל ניסיון אחר לאווש את הכלכלה. אבל אישוש הכלכלה, אפילו אם הוא זמני, הכרחי לשלמותה הפוליטית של יוון. רק יווני שחי ביוון חש כל רגע בעצמותיו כמה עוד היא יכולה למתוח את חבל האבטלה והמצוקה הכלכלית. על כן, אין ליוונים ברירה אלא להאמין רק לעצמם. על כן הם חייבים להחזיר לידם את יכולת הבחירה הכלכלית ולהתנתק מהאירו.

האירו. איך-סקפטים לא מהיום

כל הדברים האלה היו ידועים מראש, ולראיה, בריטניה, שבדיה ודנמרק - בנות גרעינו המייסד של האיחוד האירופי - סרבו להצטרף לאירו מלכתחילה. קבוצה לא-קטנה של כלכלנים התריעה על הסכנות הגלומות במטבע אחיד.

בסוף דצמבר 1998, ימים מספר לפני כניסת האירו לתוקפו, הסתייגתי במאמר ב"גלובס" מההצעה שעלתה אז ליזום את הצטרפותה של ישראל לאירו (ולא שהאיחוד האירופי חיכה לנו בזרועות פתוחות). במאמר שכותרתו "בתקן הקרוב העני" כתבתי כך:

"כעת, עם הכניסה לאירו, נשמעות קריאות להאחדה בכל תחום אפשרי. מדובר על הרמוניזציה של מס, כי הנמכת מסים למגזר היצרני במדינה אחת היא מעין סבסוד המשבש את סולם התחרות ההוגן... ובקצרה, אירופה שוטחת עצמה על הקרש, לגיוח שאחריו לא ייוותר סימן להשקפה חברתית ייחודית. "ומנגד, יתכן שתתגשם נבואת האירו-סקפטים, ובניסיון להחלוקה מחמירה מדי, האירו לא ישרוד. בעיצומה של המהומה, יהיו כאלה שיצפו בקנאה לעבר ישראל - נשמה חופשית שכמה-מקומטת במקצת, אבל בחוץ".

משנה - היותן בתוך גוש מטבע אחיד מונעת מהן אפשרות של פיקחה, שהוא האמצעי המאזן במצבים כאלה.

בעיית שער החליפין מזדקרת לעין בכל ביקור ביוון בשנים האחרונות. היא זועקת מהקיפוצ בתוספות הקטנות וברמת השירות במלונות ובמסעדות הלא-מאד-יקרים. תיירני יוון נאלצים לשחוק את איכות המוצר שלהם כדי לגשר בין השכר העולה אצלם למחיר הנדרש על ידי המוני אורחיהם הגרמנים.

פיחות מטבע:

הפחתה רשמית של שער המטבע של מדינה הנעשית על ידי המדינה או מטעמה, כדי להגדיל כדאיות ייצוא, ולהקטין כדאיות ייבוא.

האירו. סד לוחץ

השפעת גוש האירו על חברותיו היא, כמובן, מורכבת עוד יותר. קשרי הגומלין הנובעים משימוש במטבע משותף דורשים הקפדה על כללים אחידים. אמנת היסוד של האירו מחייבת את חברותיו לחתור לגירעון תקציבי צנוע, לחוב ציבורי לא גדול מדי, לאינפלציה מתונה, ולעוד יעדים מגבילים כאלה. כולם יעדים של היגיון מוצק, אלא שהנסיבות קוראות לפעמים להפרתם. או אז, הופכת אמנת היציבות והצמיחה לסד לוחץ.

נביא רק דוגמא אחת מתוך אין-ספור דוגמאות אפשריות. יוון אמנם כבר אינה המדינה החקלאית שהיתה. חלקה של החקלאות ביוון עומד היום על כ-3% מהתמ"ג שלה. ובכל זאת, כל מי שביקר ביוון זוכר את כרמי הזיתים היפהפיים שלה, את מעגני סירות הדיג הצירויים. הם סמלה של יוון, מוקד המשיכה שלה, תמצית זהותה.

חקלאות, מטיבה, דורשת התכוננות לאומית - הגדרת יעדים, תכנון פיזי, הקצאת קרקע, תכנון כלכלי, חלוקת תקציבים. לבו של האיחוד האירופי אינו נתון לכל אלה. הוא, בכלליו הנוקשים, גורם לרישוש החקלאים ביוון ולפליטתם ממשקיהם. בשנה האחרונה מסתמנת מגמת חזרה לחקלאות ביוון. שיעור אבטלה של יותר מ-20% (יותר מ-40% בקרב הצעירים) מזכיר ליושבי הערים את חלקות הקרקע בכפרים שעדיין שייכות למשפחותיהם. אבל ניתן לנחש שהאיחוד האירופי לא יעודד את המגמה. הוא לא יקצה לה כספים משלו, וימנע מיוון לסייע לחקלאות מתקציבה שלה, הגירעוני, זאת,

למזלנו,
השתלבותה
של ישראל
בגלובליזציה
הוגבלה
במידת-מה
עקב ריחוקה
ממרכזי
הפיננסים
והכוח

<<<

תמר בן-יוסף היא כלכלנית ועיתונאית. בעלת האתר "עידן השוק החופשי" tamarbenyosef.com // דוא"ל: tamar_by@netvision.net.il // אתר: tamarbenyosef.com

הדיסהרמוניה הזו שומעים עכשיו היטב בהתבטאויות של ממשלות ושל עסקים. במיוחד, היא נשמעת בטון צורם בדיבורי התקשורת והפוליטיקאים הגרמנים על היוונים הנרפים, הבזבזנים.

למזלנו, השתלבותה של ישראל בגלובליזציה הוגבלה במידת-מה עקב ריחוקה ממרכזי הפיננסים והכוח. להיות קטן ונידח זה לפעמים גם יתרון. הפולנים, שעברו כיבושים לא מעטים בתולדותיהם, מבינים את זה, ובנימוס פולני הם דחו את הצעת גרמניה להצטרף לאירו בסוף 2010. מצבנו היום שפיר בהרבה מזה של היוונים. יוון נאלצת לבחור בין הישארות בגוש האירו לעזיבתו. ונדמה שתשובתו של אריסטו רלוונטית היום לא פחות משהייתה לפני אלפיים שנה ויותר. חיים טובים, חיים שלמים ועצמאיים, חיים למען המעשים הנאים - לא יכולים להיות מוגשמים ללא שליטה מדינית: שליטה נאותה על הסחר, שליטה על ההשקעות, שליטה על תקציב המדינה, שליטה על המטבע.

שליטה כזו נמנעת ממדינה קטנה החברה באיחוד כלכלי גדול. באיחוד האירופי, גרמניה וצרפת נותנות את הטון. עזיבת האירו היא אם כן בלתי-נמנעת מבחינת יוון, בדרכה לשיקום ריבונותה הלאומית. המאבק הזה לא יהיה קל יותר ממלחמות הכיבוש וממלחמות ההגנה שידעו היוונים בעבר. כבר היום נשמעים קולות הקוראים למכירת איים יוניים תמורת החוב. זו מלחמה, גם אם אינה מלחמה בשדה הקרב. יוון נלחמת על עצמיותה. יוון נלחמת על טריטוריית הקרקע וטריטוריית הנפש שלה. ///

ל"כלכלה הפוליטית" - כלכלה בהקשרה הפוליטי והערכי. השאלות המופיעות בכמה מספרי הלימוד עד היום הן: מה לייצר וכמה לייצר? איך לייצר? למי לייצר? "איך לייצר?" היא שאלת היעילות, והיא השאלה היחידה שנענית באופן מלא על ידי נוסחת הגלובליזציה: יצרו באופן היעיל ביותר, הגלובליזציה אומרת. קחו את הרעיון הטכנולוגי הישראלי, שלבו אותו בניהול אמריקאי, צקו לתוכו כסף של אוליגרך רוסי, ואל תשכחו לספח כמה עובדים ממדינה מתפתחת.

האירו. מלחמה על טריטוריית הקרקע והנפש

אבל נוסחת הגלובליזציה לא עונה באופן משביע רצון על השאלה "מה לייצר". ובעיקר, היא לא עונה על השאלה "למי לייצר?" - על הכמיהה האנושית לחיים טובים. עבור מי אנו מפעילים את מכונת היעילות? איך מחלקים את התוצר המופק ממנה? איך לא "מפריים צדק"? ומהו צדק? את זאת, רק שלטון שמבטא את רצון העם יכול לקבוע. ואין בהכרח זהות בין חזון העם על חיים טובים לבין חזון היעילות המוכתב על ידי המודל הגלובלי. את

עזיבת האירו היא אם כן בלתי-נמנעת מבחינת יוון, בדרכה לשיקום ריבונותה הלאומית. המאבק הזה לא יהיה קל יותר ממלחמות הכיבוש וממלחמות ההגנה שידעו היוונים בעבר

צילום: Asteris Masouras